

การวิเคราะห์อนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัย

นิทานพื้นบ้าน เป็นข้อมูลสำคัญทางคติชนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวรรณกรรมหรือวรรณคดีมากกว่าข้อมูลประเภทอื่น เพราะนิทานพื้นบ้านบางเรื่องให้เนื้อหาหรือที่มาของเรื่องแก่วรรณคดี หรืออาจพัฒนาารูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีการแต่งขึ้นเป็นวรรณคดีได้ ดังเช่นเรื่องพระมาลัย ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านที่แพร่หลายทั่วทุกถิ่นจนเป็นนิทานประจำถิ่นทั่วประเทศ จุดกำเนิดนิทานโดยทั่วไปมักเริ่มเล่าด้วยวิธีมุขปาฐะก่อน เมื่อพัฒนาขึ้นจึงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่นิทานพระมาลัยนั้นเมื่อได้ศึกษาข้อมูลมุขปาฐะที่รวบรวมมาได้พบว่า เป็นข้อมูลที่ผู้เล่าเล่าตามสำนวนที่บันทึกไว้แล้ว นอกจากนี้มีหลักฐานต้นฉบับทั้งที่เขียนด้วยอักษรโบราณ และอักษรไทยปัจจุบันอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น เรื่องพระมาลัยนี้น่าจะกำเนิดมาจากฉบับลายลักษณ์อักษรก่อน เมื่อประชาชนนิยมเรื่องดังกล่าวแพร่หลาย จึงเล่าสืบกันต่อ ๆ มาเป็นสำนวนมุขปาฐะ

ในบทไหว้ครูหรือบทประณามคาถาของเรื่องพระมาลัยฉบับกลอนสวดระบุว่า เรื่องพระมาลัยเป็นนิยายเกี่ยวกับธรรมะ คือ "สัมม นียยานิก"^๑ เริ่มเรื่องด้วยคำว่า "ในกาลอันลับลับ พ้นไปแล้วแต่ในครั้งก่อน" ท่านองเดียวกับแบบแผนการเล่านิทาน โดยทั่วไปที่มักขึ้นต้นด้วยคำว่า "กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ครั้งหนึ่งยังมี ยังมี กิรดังได้สดับมา"^๒ เป็นต้น เรื่องพระมาลัยสำนวนวรรณคดีคือพระมาลัยคำหลวงนั้นก็มีความกล่าวไว้ว่า เรื่องดังกล่าวเป็นนิทานเช่นกัน คือ "ข้าขอประณามด้วยกายมโนถวายวิจิตรวาท เสร็จกล่าวนิทานพระมาลัย" และตอนจบเรื่องผู้นิพนธ์บอกให้ผู้อ่าน

^๑ บางฉบับเป็น "นวนิยายานิก"

^๒ เจือ สตะเวทิน, คติชาวบ้านไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุทธินิสารการพิมพ์, ๒๔๗๔); หน้า ๗๑.

ทราบว่าเป็นเรื่องพระมาลัยนั้นแต่ตั้งขึ้นเป็นนิทานเทียบทางธรรมะ

เคชะข้ากล่าวแล้ง   ศุภสาร
เคชะแกลงนิทาน   เทียบไว้

ลักษณะของข้อมูล เรื่องพระมาลัย

เรื่องพระมาลัยที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยนั้นมีอยู่ ๔ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. ประเภทขปาฐะ เป็นเรื่องเล่าสืบทอดต่อกันมาทางวาจา เล่าเป็นร้อยแก้ว ผู้เล่ามักเล่าเนื้อหาที่เป็นแกนสำคัญของเรื่องมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย เป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดคลาดเคลื่อนได้มากกว่าส่วนอื่น ๆ เพราะการเล่าจากความทรงจำของผู้เล่า

๒. ประเภทเทศนาโวหาร เป็นข้อมูลที่แพร่หลายมาก มักจารึกอยู่ในใบลาน ใช้สำหรับเทศน์ในโอกาสต่าง ๆ เป็นร้อยแก้ว มักเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อเรื่องอย่างพิสดาร ยังคงมีใช้อยู่ในปัจจุบัน

๓. ประเภทกลอนสวด แพร่หลายมากขึ้นเดียวกับประเภทเทศนาโวหาร เขียนไว้ในสมุดไทย โบราณใช้สวดในงานแต่งงาน ต่อมาใช้สวดเฉพาะงานศพ และใช้เป็นแบบฝึกหัดอ่านและท่องจำสำหรับกุลบุตรที่ไปเรียนหนังสือที่วัด แต่งเป็นร้อยกรอง ใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ มีทำนองสวดลำนำประกอบหลายทำนอง

๔. ประเภทวรรณคดีหรือพระมาลัยคำหลวง ข้อมูลเอกสารโบราณเขียนไว้ในสมุดไทยไม่ปรากฏว่าเป็นที่รู้จักในระดับชาวบ้านเช่นประเภทอื่น ๆ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแปดเฉพาะในราชสำนัก ปัจจุบันผู้ที่รู้จักพระมาลัยคำหลวงมักเป็นผู้ที่สนใจศึกษาหรืออ่านวรรณคดีและนักอักษรศาสตร์

เนื้อเรื่องย่อ

เนื้อเรื่องพระมาลัยแบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ภาคสวรรค์ และภาคนรก ส่วนนรกกลอนสวดและส่วนนรกเทศนาโวหารจะมีรายละเอียดเนื้อเรื่องทั้งสองภาครวมกัน ส่วนส่วนนรกวรรณคดีนั้นกล่าวถึงภาคนรกไว้ในบทนำเพียงเล็กน้อย เนื้อหาส่วนใหญ่เน้นที่ภาคสวรรค์ พระมาลัยเป็นพระอรหันต์องค์สุดท้ายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน

ได้ ๔๐๐ ปี อาศัยอยู่ที่ป่าไม้จันทร์แดง กัมโพชคามโรทชนบทในตามพัตถิทธิหรือเกาะลังกา วันหนึ่งมีความปรารถนาจะช่วยสัตว์นรกให้พ้นจากทุกข์จึงตั้งอยู่ในจุดอดทน เสด็จไปยังเมืองนรก ขณะที่พระมาลัยเสด็จไปยังเมืองนรกนั้น ด้วยอำนาจฤทธิ์ฤทธิ์ของพระมาลัยทำให้สัตว์นรกพ้นจากความทุกข์ทรมานชั่วขณะ พระมาลัยได้พบและสนทนากับสัตว์นรกถึงสาเหตุที่ต้องมาเกิดในอบายภูมิ^๑ สัตว์นรกสิ่งความพระมาลัยให้ช่วยบอกญาติมิตรของคนที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ พระมาลัยกลับสู่โลกมนุษย์บอกญาติพี่น้องของสัตว์นรกเหล่านั้นตามที่ตั้งความมาทุกประการ

อยู่มาวันหนึ่งพระมาลัยออกไปอีกพบต พบชายเข็ญใจคนหนึ่ง ชายนั้นถวายดอกบัวพระมาลัย ๘ ดอก จึงคิดที่จะไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อนำดอกบัวนั้นไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณี จึงเข้าจุดอดทน ไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ได้พบและสนทนากับพระอินทร์ที่มาบูชาพระเจดีย์จุฬามณี ขณะนั้นมีเทพบุตร ๑๒ องค์ เสด็จมา พระมาลัยได้ถามถึงกุศลกรรมที่เทพบุตรเหล่านั้นได้สร้างไว้ในอดีตชาติ จากนั้นพระศรีอารียเมตไตรยได้เสด็จมาบูชาพระเจดีย์จุฬามณีพร้อมด้วยเทพบุตร เทพธิดา บร๊ววาร พระศรีอารียเมตไตรยสนทนากับพระมาลัย เรื่องการดำรงชีวิตและความปรารถนาของชาวชมพูทวีป พร้อมทั้งชี้แนะวิธีปฏิบัติตนเพื่อจะได้ไปเกิดในศาสนาของพระองค์ในอนาคต และสั่งความบอกชาวโลกให้สร้างบุญกุศลทำแต่ความดี พระมาลัยก็ได้นำข่าวสารดังกล่าวมาแจ้งแก่ชาวโลก

การสร้าง เรื่องของนิทานพื้นบ้าน

นิทานเรื่องพระมาลัยนั้นเป็นนิทานที่มีลักษณะพิเศษกว่านิทานพื้นบ้านเรื่องอื่น ๆ เพราะเป็นนิทานเรื่องเดียวที่ประชาชนในอดีตนิยมแพร่หลายทั่วประเทศ ทั้งยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป เช่น มีความสัมพันธ์ทางด้านประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีศพ พิธีทำบุญตักบาตร ประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติ และการอ่านหนังสือสวด เป็นต้น นอกจากนี้เรื่องพระมาลัยยังเป็นนิทาน

^๑ในสำนวนเทศนาโวหารและสำนวนเทศน์ปุจฉาวิสัชนาจะเพิ่มรายละเอียดเรื่องพระมาลัยพบและสนทนากับพระยายม

เรื่องเดียวที่มุ่งสอนผู้อ่านผู้ฟังให้ตระหนักถึงผลกุศลกรรมและอกุศลกรรมอย่างเด่นชัดกว่าเรื่องอื่น และกริได้นำองค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนใจหรืออยู่ในประสบการณ์ของคนทั่วไปมาผูกเป็นเรื่องพระมาลัยขึ้น เช่น เรื่องพระศรีอารียเมตไตรย สวรรค์ นรก เทพบุตร เทพธิดา และสร้างตัวละครที่มีความสามารถพิเศษ เช่น มีอิทธิฤทธิ์เหาะได้ ไปสวรรค์ นรกได้ นอกจากนี้ยังใช้ฉากต่างประเทศ คือ ประเทศลังกา เพื่อเสริมความขลังให้แก่เนื้อเรื่อง และเสริมบทบาทของตัวเอกของเรื่อง คือพระมาลัย

การสร้างเรื่องพระมาลัย นิทานเรื่องพระมาลัยนั้นกวีสร้างขึ้นเอง เพราะไม่ปรากฏหลักฐานที่มาด้านประวัติของตัวละครตามตำนานพุทธประวัติหรือตามประวัติศาสตร์ของไทยและต่างประเทศ เนื้อเรื่องระบุว่าพระมาลัยเป็นพระอรหันต์องค์สุดท้ายหลังพุทธกาล แต่ก็ไม่ปรากฏนามพระมาลัยในประวัติพระอรหันต์สาวกของพระพุทธเจ้า กวีสร้างเรื่องให้พระมาลัยเป็นพระอรหันต์ชาวลังกา อยู่ที่หมู่บ้านกัมโพชโรชนบท และอ้างประวัติพระมหากษัตริย์ลังกา สองพระองค์ คือ พระเจ้าสีหธาติสสะ และพระเจ้าทฐคามินีอภัย ซึ่งเป็นเรื่องของสถานที่และบุคคลที่มีอยู่จริงในลังกา ตามตำนานศาสนาของลังกามีพระอรหันต์รูปหนึ่งคือ พระมลิยเทวะเถระ มีชื่อใกล้เคียงกับพระมาลัย แต่ก็ไม่ปรากฏเรื่องราวการไปเยือนสวรรค์ นรก หรือพบพระศรีอารียเมตไตรย เช่นเดียวกับพฤติกรรมของพระมาลัย ดังนั้น ตัวเอกของนิทานเรื่องพระมาลัยจึงเป็นตัวละครที่กวีไทยสร้างขึ้นเอง ส่วนการใช้ฉากและนามบุคคลที่มีอยู่จริงในประเทศลังกานั้น อาจจะใช้เพื่อผลทางด้านความศรัทธา ความขลัง เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับและเชื่อถือในจริยาวัตร วินัย และคุณธรรมของสถาบันสงฆ์ลังกามาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย แม้แต่สถาบันกษัตริย์คือ พระญาติไท ยังทรงศรัทธาออกผนวช และโปรดให้จาริกเกียรติกุณของพระสงฆ์ชาวลังกาไว้ในศิลาจารึกหลายหลัก

ในสมัยกรุงสุโขทัยมีพระสงฆ์ลังการูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อสถาบันสงฆ์ไทย คือ พระมหาสามีสังฆราช อาจเป็นไปได้ว่าพระมหาสามีสังฆราช ได้นำลัทธิพุทธศาสนานิกายหินยานเข้ามาเผยแผ่ในไทย และอาจจะนำนิทานพื้นเมืองของลังกาเข้ามาเผยแผ่อีกด้วย ทั้งนี้เพราะมีนิทานพื้นเมืองของลังกาเรื่องหนึ่งชื่อ รูลคัลละ รวมอยู่ในหนังสือรสวาติณี^๑

^๑แสง มนวิชร์, รสวาติณี, หน้า ๑๐.

มีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่องพระมาลัยบางประการ กวีอาจนำเค้าโครงเรื่องดังกล่าวมาดัดแปลงเป็น เรื่องพระมาลัยก็ได้

เรื่องย่อของเรื่องจุลลละ^๑ มีอยู่ว่าตัวเอกของเรื่องคือ จุลลละอุบาสก อยู่ที่วิหารใกล้แม่น้ำชชระในลังกาเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในศาสนา บริจาคทาน และปรนนิบัติภิกษุอาพาธ วันหนึ่งพระมลยมหาเทวะเถระอาพาธไปปิดผนึกข้ายาออกจากจุลลละ แล้วชวนจุลลละไปมีสักการพระเจดีย์จุฬามณียังดาวดึงส์เทวโลก พบพระอาริยมตไตรยโพธิสัตว์เสด็จมานมัสการพระเจดีย์พร้อมด้วยเทพบุตร เทพธิดา มีผิวกายและอาการสีตต่าง ๆ จุลลละจึงได้ไต่ถามกุศลกรรมของเทพบุตรจำนวน ๔ องค์ พระเถระสนทนากับพระโพธิสัตว์ พระองค์ประทานผ้าทิพย์คู่หนึ่งแก่จุลลละ เมื่อกลับมายังโลกมนุษย์ จุลลละได้เล่าเรื่องราวให้ผู้คนทั้งหลายฟังและบอกให้คนเหล่านั้นทำบุญสร้างกุศล หลังจากนั้นเจ็ดวันจุลลละถึงแก่ความตาย และไปบังเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นดุสิต

แม้ว่ารายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ จะไม่ตรงกับเรื่องพระมาลัย เช่น ไม่กล่าวถึงภาคนรก จำนวนเทพบุตรน้อยกว่า วิธีการขึ้นไปเยือนดาวดึงส์สวรรค์ต่างกัน ไม่มีบทสนทนาระหว่างตัวเอกกับพระอินทร์และพระโพธิสัตว์ การทำบุญกุศลของชาวชมพูทวีป กาลสิ้นพระศาสนา วิธีการสร้างกุศลเพื่อให้ไปเกิดในศาสนาของพระโพธิสัตว์ เช่นการฟังเทศน์คาถาพัน ฯลฯ รายละเอียดที่ต่างกันเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเป็นรายละเอียดที่กวีไทยเสริมแต่งขึ้น โดยอาจจะนำโครงเรื่องจุลลละมาดัดแปลง เพราะเมื่อเปรียบเทียบนิทานเรื่องพระมาลัยเฉพาะภาคสวรรค์ด้วยวิธีจำแนกอนุภาค^๒ จะเห็นว่ามีอนุภาคที่สำคัญตรงกันหลายอนุภาค เช่น การไปเยือนดาวดึงส์สวรรค์เพื่อไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณี การพบพระอาริยมตไตรยโพธิสัตว์ การไต่ถามกุศลกรรมของเทพบุตร การเล่าเรื่องที่ได้เห็นมาบนสวรรค์ให้ประชาชนทั้งหลายฟัง ส่วนโครงเรื่องทางภาคนรกนั้นก็นำแนวความคิด

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘๔-๗๑๖. ((เก็บความ))

^๒ อนุภาคคือหน่วยเล็ก ๆ อันเป็นส่วนประกอบของนิทาน

ดังกล่าวจากคัมภีร์ต่าง ๆ มารวมกัน^๑ โดยเฉพาะคัมภีร์พระอภิธรรมในพระวินัยปิฎก มีรายละเอียดอนุภาคเกี่ยวกับเปรตลักษณะต่าง ๆ ตรงกับที่มีอยู่ในเรื่องพระมาลัย ทุกประการ^๒

การสร้างตัวละคร แม้ว่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาของพระมาลัยจะเป็นสิ่งที่กวีสร้างขึ้นโดยอาศัยชื่อบุคคล และสถานที่ที่มีอยู่จริงในสังกาศเข้ามาเป็นส่วนประกอบให้ดูว่าพระมาลัยนี้เป็นตัวคนที่มีจริงก็ตาม กวีได้ใช้แบบตัวละครทางศาสนาที่มีอยู่แล้วมาสร้างเป็นตัวละครตัวใหม่คือ พระมาลัย แม่แบบเดิมคือ พระโมคคัลลาน์ ซึ่งเป็นพระอัครสาวกองค์หนึ่งของพระพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์มีอิทธิฤทธิ์ไปโปรดคนรกสวรรค์ กวีได้สร้างให้พระมาลัยเป็นพระอรหันต์ เพราะพระอรหันต์เป็นผู้มีฤทธิ์ เช่น เทาะได้ หากให้เป็นพระธรรมดาก็จะไปรกรสวรรค์ไม่สะดวก และสร้างให้พระมาลัยมีคุณสมบัติต่าง ๆ หักเดียวกับพระโมคคัลลาน์ทุกประการ ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งจากเรื่องพระมาลัย ฉบับกลอนสวดว่า

พระโมคคัลลาน์ผู้สาวก	โปรดคนรกทุก ๆ วัน
ครั้นแล้วโปรดชาวสวรรค์	ด้วยพระธรรมอันฉับเฉียว
พระมาลัยเทพเถร	บแปลกกันดุจพิมพ์เดียว
รู้ธรรมอันฉลาดเฉลียว	อานุภาพเหมือนกันนา (น. ๓๘)

พระโมคคัลลาน์นั้นเป็นพระอัครสาวกที่ชาวพุทธรู้จักกันดี แต่ได้ปรินิพพานไปนานแล้ว กวีจึงสร้างเรื่องพระมาลัยโดยใช้แบบเดียวกับพระโมคคัลลาน์ เป็นการสร้างให้ผู้อ่าน ผู้ฟัง ยอมรับสถานะภาพของตัวละครว่าเป็นพระอรหันต์เหมือนกัน และมีอิทธิฤทธิ์หักเดียวกันทุกประการ นอกจากนี้ยังใช้ตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่คือพระมาลัยนี้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงแนวความคิดเรื่องการเวียนสรวรรคนรก เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน คือ สิบทอด

^๑คู่มือวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หน้า ๑๓-๑๔

^๒คู่มือวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หน้า ๑๔-๑๖

เจตนารมณ์ทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับธรรมะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของคนทั่วไป คือ วิชาศีล พังธรรม และให้ทาน

เนื้อเรื่องพระมาลัย เป็นเรื่องที่มีคนในอดีตนใจกันมาก เพราะแสดงให้เห็น ผลกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยตรง เรื่องที่แพร่หลายมาก่อน เช่น เรื่องมหาชาติ มักกล่าวถึงการบำเพ็ญทานบารมีของพระพุทธเจ้า แต่เรื่องพระนี่เน้นเรื่องบาป เรื่องบุญ ซึ่งดำเนินไปภายใต้กฎแห่งกรรม คนทุกระดับชั้นสามารถแสวงหาความสุขได้ในโลกนี้และโลกหน้าตามกำลังความสามารถของตนด้วยการทำบุญ อาศัยประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสื่อให้ประชาชนมารวมกันทำบุญสร้างกุศลด้วยวิธีต่าง ๆ โดยมีสถาบันสงฆ์เป็นแกนกลาง การสร้างเรื่องนิทานโดยมีเค้าโครงเรื่องและตัวละครอิงระบบความเชื่อทางศาสนา จึงเป็นเรื่องที่ประชาชนนิยม เพราะนอกจากได้รับความสนุกสนานจากการอ่านการฟังแล้ว ยังได้บุญหรือมีโอกาสทำบุญตามกาลเทศะต่าง ๆ ส่วนนิทานพื้นบ้านทั่ว ๆ ไปให้เพียงความสนุกสนานและคติสอนใจ แต่ไม่ได้ชี้แนะวิธีสร้างบุญกุศลอย่างพิสดาร เช่นที่กล่าวไว้ในเรื่องพระมาลัย

เมื่อได้พิจารณาการสร้างเรื่องและการสร้างตัวละครของนิทานพื้นบ้านเรื่องพระมาลัยแล้ว นิทานเรื่องพระมาลัยต่างจากเรื่องพุทธประวัติหรือประวัติพระสาวกในพระไตรปิฎกเพราะไม่ใช่เรื่องของบุคคลจริง แต่เป็นเรื่องที่กริษยขึ้นเอง และในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่แบบเรื่องสากล แต่เป็นแบบเฉพาะของตนเอง เมื่อนำเรื่องดังกล่าวไปตรวจสอบกับปทานุกรมแบบเรื่องของอาร์เน-ทอมป์สัน^๑ ซึ่งเป็นแบบเรื่องนิทานสากลปรากฏว่ามีเพียงแนวคิดหรืออนุกรมอนุภาค (series of motifs) บางอนุกรมเท่านั้นที่ตรงกัน คือ ตรงกับแนวคิดแบบเรื่องทางศาสนา^๒ แบบเรื่องที่ ๗๕๐-๗๗๔ เกี่ยวกับการ

^๑ ลีธิต ทอมป์สัน ได้นำปทานุกรมแบบเรื่องนิทานที่แอนตี อาร์เน นักคติชนชาวฟินแลนด์ได้จัดทำไว้มาปรับปรุง และเผยแพร่ผลการปรับปรุงแบบเรื่องนิทานในปี ค.ศ. ๑๙๒๘ ใช้ชื่อเรื่องใหม่ว่า "Aarne-Thompson Types of the Folk-tales".

^๒ ดูรายละเอียดใน Aarne-Thompson, "Types of the Folk-tales," in FF Communications No. 74 vol XXV, pp. 117-121, pp. 123 และ p. 127.

ให้รางวัลและการลงโทษของพระเจ้า แบบเรื่องที่ ๔๐๐-๔๐๔ เกี่ยวกับมนุษย์บนสวรรค์ แบบเรื่องที่ ๔๔๐ เกี่ยวกับการตัดสินลงโทษมนุษย์ผู้กระทำความผิด เป็นต้น แต่รายละเอียดตลอดทั้งเรื่องไม่ตรงกัน ทั้งนี้เพราะนิทานพระมาลัยเป็นเรื่องที่มีพื้นฐานความเชื่อ ความคิดตามแนวพุทธศาสนา แต่นิทานศาสนาคตามปทานุกรมแบบเรื่องของอาร์เน-ทอมป์สัน นั้นอิงระบบความเชื่อของศาสนาคริสต์และศาสนาญูดา

อย่างไรก็ดี เมื่อตรวจสอบอนุภาคของเรื่องพระมาลัยกับดัชนีอนุภาคนิทานของ สตีธ ทอมป์สัน ปรากฏว่ามีอนุภาคส่วนใหญ่ตรงกัน แสดงถึงวัฒนธรรมร่วมของมนุษย์ด้าน แนวความคิด ซึ่งไม่จำกัดชนชาติ ภาษา หรือศาสนา

สตีธ ทอมป์สัน ได้รวบรวมดัชนีอนุภาคของข้อมูลทางคติชนประเภทต่าง ๆ ทั่วโลก เช่น เทพปกรณัม บทเพลง นิยาย และนิทานประเภทต่าง ๆ ฯลฯ มาจัดทำ ดัชนีอนุภาค (Motif Index) และจัดพิมพ์เผยแพร่ดัชนีอนุภาคนี้ในปี ค.ศ. ๑๙๓๖ ผู้วิจัยได้ทดลองนำอนุภาคของนิทานเรื่องพระมาลัยมาตรวจสอบกับดัชนีอนุภาคของ สตีธ ทอมป์สัน ซึ่งมีรายการจำแนกดังต่อไปนี้

สตีธ ทอมป์สัน แบ่งอนุภาคของข้อมูลทางคติชนไว้ ๒๒ หัวข้อ^๑ คือ

- a อนุภาค เชิงเทพปกรณัม (Mythological Motifs)
- b เรื่องสัตว์ (Animals)
- c ข้อต้องห้าม (Tabu)
- d เวทมนตร์คาถา (Magic)
- e คนตาย (The Dead)
- f สิ่งประหลาดมหัศจรรย์ต่าง ๆ (Marvels)
- g ยักษ์ แม่มด หมอผี (Ogres)
- h การทดสอบหรือการพิสูจน์ (Tests)
- j คนฉลาด และคนโง่ (The Wise and the Foolish)

^๑สรุปความจาก Stith Thompson, The Folktale, pp. 488-500.

- k กลลวง (Deceptions)
- l ชะตากลับ (Reversal of Fortune)
- m โชคชะตาหรือพรหมลิขิตตามกรรมของตน (Ordaining the Future)
- n โชคกลางและชะตากรรม (Chance and Fate)
- p สังคม ระบบความเป็นอยู่ อาชีพ ฐานะ และกฎข้อบังคับ (Society)
- q การให้รางวัลและการลงโทษ (Rewards and Punishment)
- r การถูกจับแล้วหลบหนีได้ (Captives and Fugitives)
- s ความโหดร้ายที่ผิดธรรมชาติ (Unnatural Cruelty)
- t เรื่องเพศ (Sex)
- v ศาสนา (Religion)
- w ลักษณะนิสัยของมนุษย์ (Traits of Character)
- x เรื่องตลกขบขัน (Humor)
- z อนุภาคผสม (Miscellaneous Groups of Motifs)

สิ่งที่เป็นอนุภาค อาจจะอยู่ในรูปของแนวความคิด ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ลักษณะพิเศษของสิ่งของต่าง ๆ อำนวยวิเศษ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ สัตว์ประหลาด หรือเป็นวัตถุสิ่งของ อาจเป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ ง่าย ๆ มีความสมบูรณ์ในตัวเอง และอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับแบบเรื่องของนิทานแบบใด ๆ ก็ได้^๑

ลักษณะสำคัญของอนุภาคมี ๓ ประการ^๒ คือ

๑. ตัวละครในเรื่องนิทานจะต้องแปลกพิสดารกว่าตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง เช่น เป็นเทวดา สัตว์ประหลาด แม่มด ยักษ์หรือคนที่มีลักษณะนิสัยไม่เหมือนใคร เช่น รักลูกคนสุดท้อง

^๑Stith Thompson, "Motif," in Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend, p. 753. (เก็บความ)

^๒ดูรายละเอียดใน Stith Thompson, The Folktale, pp. 415-416

หรือแม่เลี้ยงใจร้าย เป็นต้น ตัวอย่างเช่น คำว่า "แม่" ไม่จัดว่าเป็นอนุภาค เพราะเป็น คำธรรมดาที่มีความหมายรู้จักกันทั่วไป แต่ถ้าเป็นคำว่า "แม่เลี้ยงใจร้าย" จะจัดเป็น อนุภาคหนึ่ง เพราะมีลักษณะพิเศษต่างจากธรรมดา หรือเรื่องพระมาลัย ถ้าพระมาลัย เป็นเพียงพระเถระรูปหนึ่งไม่มีอิทธิฤทธิ์แล้ว ก็จะไม่ใช่อนุภาคของนิทานเรื่องพระมาลัย แต่ในท้องเรื่องพระมาลัยเป็นพระอรหันต์ จึงจัดเป็นอนุภาคหนึ่ง บรรดาเปรต อสุรกาย พระอินทร์ พระยายม หรือพระศรีอารียเมตไตรย ก็ล้วนแต่เป็นอนุภาคสำคัญในเรื่องทั้งสิ้น เพราะมีบทบาทพิเศษ มีลักษณะต่างจากตัวละครธรรมดาอย่างเห็นได้ชัด เช่น เปรตมีรูปร่าง วิปริตผิดธรรมดา พระอินทร์มีฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศได้ มีรัศมีและอาการงามมหัศจรรย์ และองค์พระศรีอารียเมตไตรยมีบริวารรายล้อมมากมายเหลือคณานับ แสดงถึงบุญบารมีของ พระองค์

๒. มีสิ่งสำคัญบางประการเป็นต้นเหตุให้เรื่องนิทานนั้นเกิดขึ้น และดำเนินไป อาจเป็นของวิเศษ เช่น ไม้เท้าวิเศษ ต้นขี้ตาย ปลายขี้เป็น รองเท้าวิเศษสวมแล้ว เหาะได้ นกอินทรียักษ์ที่สามารถบินไปยังดินแดนมหัศจรรย์ที่มนุษย์ไม่อาจไปถึง หรืออาจ เป็นขนบธรรมเนียมที่พิสดาร เช่น การเลือกคู่โดยวิธีเสี่ยงพวงมาลัย วิชยภคร หรือ ทายปริศนา หรืออาจเป็นความเชื่อที่ผิดธรรมดา เช่น เชื่อว่าคนคลอดลูกเป็นหอยสังข์ นางงามเกิดจากลำไม้ไผ่ เป็นต้น ในเรื่องพระมาลัยนั้น เนื้อเรื่องตอนภาคนรก พระมาลัยปรารถนาจะไปรดสัจวันรกรให้พ้นจากทุกข์ จึงเข้าจตุตถสถานไปยังเมืองนรก การเข้าจตุตถสถานจัดเป็น เหตุสำคัญ เชื่อมปัจจุบันของพระมาลัยในโลกมนุษย์กับยมโลก ทำให้เรื่องดำเนินต่อไป หรือในภาคสวรรค์กระต่ายคนหนึ่งถวายเป็นดอกบัว ๘ ดอก ทำให้ เกิดเรื่องอื่น ๆ ตามมา เช่น พระมาลัยได้พบสนทนากับพระอินทร์และพระศรีอารียเมตไตรย และนำข่าวมาบอกชาวโลกให้สร้างแต่กุศลกรรม เพื่อจะได้ไปเกิดในศาสนาของพระศรี- อารียเมตไตรย เป็นต้น

๓. อนุภาคหนึ่ง มีเหตุการณ์เดียว นิทานเรื่องหนึ่ง ๆ อาจประกอบด้วยเหตุการณ์ หลายเหตุการณ์เท่ากับว่าในนิทานเรื่องนั้นมีหลายอนุภาค นิทานเรื่องพระมาลัยเป็นนิทานที่มี หลายอนุภาค ตัวอย่างเช่นในภาคนรก พระมาลัยไปเยือนนรก ได้พบและสนทนากับสัจวันรกร (และพระยายมราช) ลักษณะของสัจวันรกรประเภทต่าง ๆ สาเหตุที่สัจวันรกรเหล่านั้นต้องมา บังเกิดในอบายภูมิ สัจวันรกรถึงความพระมาลัยบอกญาติพี่น้อง พระมาลัยกลับโลกมนุษย์

ประโยชน์ของการใช้ดัชนีอนุภาค ก็คือ สามารถนำไปใช้กับข้อมูลได้ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นค่านาม นิทานประเภทต่าง ๆ หรือนิยาย ฯลฯ ก็ตาม เราอาจนำไปเปรียบเทียบกันกับอนุภาคเดียวกันที่มีอยู่ในเรื่องเล่าของชนชาติต่าง ๆ ได้ การแบ่งนิทานตามอนุภาค นั้นจะแบ่งเล็งองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง โดยมุ่งที่จะแสดงความเหมือนคล้ายของแก่นแท้ของนิทานที่มีอยู่ทั่วโลก และสามารถให้รายละเอียดของข้อมูลได้ดีกว่าการแบ่งนิทานตามแบบอื่น ๆ

สรุปอนุภาค เรื่องพระมาลัย

ภาคนรก

๑. ประวัติพระมาลัย
๒. คุณสมบัติของพระมาลัย
๓. สาเหตุการไปเยือนนรก
๔. วิธีการไปเยือนนรก
๕. พระมาลัยสนทนากับสัตว์นรก (หรือสนทนากับพระยายม)
๖. สัตว์นรกประเภทต่าง ๆ
๗. สาเหตุที่สัตว์นรกต้องมาอยู่ในอบายภูมิ
๘. วิธีการลงโทษในนรก
๙. สัตว์นรกสั่งความพระมาลัยให้บอกญาติพี่น้อง
๑๐. พระมาลัยกลับสู่โลกมนุษย์

ภาคสวรรค์

๑๑. สาเหตุการขึ้นสวรรค์
๑๒. วิธีไปเยือนสวรรค์
๑๓. พระเจดีย์จุฬามณี
๑๔. พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์
๑๕. เทพบุตร ๑๒ องค์ เสด็จมาบูชาพระเจดีย์จุฬามณี
๑๖. พระศรีอารียเมตไตรยเสด็จพร้อมเทพบุตรและเทพธิดาบริวาร

๑๗. พระศรีอารียเมตไตรยสมทหนักกับพระมาลัย
 ๑๘. ศาลนาพระศรีอารียเมตไตรย
 ๑๙. พระศรีอารียเมตไตรยเสด็จกลับสวรรค์ชั้นดุสิต
 ๒๐. พระมาลัยกลับมาบอกชาวโลกให้ทำบุญ

ตารางเทียบอนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัยกับ อนุภาคของสติต ทอมป์สัน

อนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัย	อนุภาคของสติต ทอมป์สัน
<u>ภาคนรก</u>	
๑. ประวัติพระมาลัย เป็นพระอรหันต์	V 220 Saint.
๒. คุณสมบัติของพระมาลัย	P 426.3 Monks.
- มีอิทธิฤทธิ์เทียบเท่าพระโมคคัลลาน์	D 1722 Magic power from saint.
- เมื่อเสด็จเยือนนรกด้วยอาณูภาพ	N 848 Saints as helper.
อิทธิฤทธิ์ของพระมาลัย ทำให้	Q 560.2 Respite in hell.
สรรพสิ่งที่ได้ทรมานสัตว์นรกให้ได้รับ	D 1741.7 Saint causes loss of magic power.
ความเดือดร้อนบรรเทาเบาบางลง เช่น	D 2072.3 Magic paralysis caused by saint.
- น้ำร้อนกลับเย็น	
- หม้อเหล็กที่เคี่ยวสัตว์แตกกระจาย	D 2151.0.1 Saint regulates temperature of water.
- ไม้จิวหักเป็นจุล	
- ภูเขาถ่านเพลิงอันตราย	
- กงจักรกรรตหักทำลาย	

อนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัย	อนุภาคของสตีส ทอมป์สัน
ค. สาเหตุการไปเยือนนรก - ต้องการช่วยสัตว์นรกพ้นจาก ความทุกข์ทรมาน - การไปเยือนนรก	N 848 Saints as helper. F 80 Journey to lower world. F 81 Descent to lower world of dead. F 811.12 Journey to land of dead to visit deceased.
ค. วิธีการไปเยือนนรก - เข้าจตุตถฌาน	D 2121.2 Magic Journey with closed eyes.
ค. พระมาลัยสนทนากับสัตว์นรก - เยือนนรกขุมต่าง ๆ *พระมาลัยพบและสนทนากับ พระยายมและขอร้องให้ ปลดปล่อยสัตว์นรก	E 480 Abode of the dead. E 481.1 Land of dead in lower world. v.511.2 Visions of hell. A 671.0.5 Size and arrangements of hell.
ค. สัตว์ในนรกประเภทต่าง ๆ - เป็ด - สุนัขนรก - กาบปากเหล็ก	A 310. God of the world of the dead. Q 174.1.1 Saint's requests for releasing souls from hell. E 755.2. Soul in hell A 676.6. Being born in hell have long bodies and cling with long nails to walls. A 673.1. Dogs in hell . A 671.2.11. Birds made of iron of hell.

อนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัย	อนุภาคของสตีธ ทอมป์สัน
<p>๗. สาเหตุที่สัตว์นรกต้องมาอยู่ใน อบายภูมิ</p> <ul style="list-style-type: none"> -ฆ่าบิดา -ฆ่ามารดา -ปล้นสดมภ์ฆ่าฟันผู้อื่น -ประพฤติดีกในกาม -บาปฆ่าสัตว์หรือทารุณสัตว์ -บาปกินสินบน ไม่อยู่ในศีลธรรม ล่าเหยียด * -บาปดื่มสุราเมรัย 	<ul style="list-style-type: none"> Q 211.1 Parricide punished. Q 211.2 Matricide punished. Q 210 Crimes punished. Q 241 Adultery punished. Q 285.1 Cruelty to animals punished. Q 265 False judging punished. Q 265.1 Bribed false judge punished. Q 265.11 Unjust judges punished in hell.
<p>๘. วิธีการลงโทษในนรก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ลงโทษตามแรงบาปที่กระทำ - ถูกสัตว์รุมจิกกิน 	<ul style="list-style-type: none"> Q 560 Punishment in hell. Q 560.1 Punishment in land of dead (detailed) Q 580 Punishment fitted to crime. Q 563.1 Punishment in hell fitted to grade of wickedness. Q 415 Punishment: being eaten by animals. Q 453 Punishment: being bitten by animals. A 689.3.1 Dogs incited to devour souls in hell.

* เป็นอนุภาคที่มีเฉพาะงานเขียนที่มีแนวความคิดทางพุทธศาสนา ไม่มีในดัชนีอนุภาคของสตีธ ทอมป์สัน

อนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัย	อนุภาคของสตีซ ทอมป์สัน
<p>- ถูกโบยตีและใช้อาวุธแหลมคมตี ตีมแทง</p>	<p>Q 450.1 Torture as punishment. Q 458 Flogging as punishment. Q 461 Impalement as punishment. Q 461.3 Impaling as punishment. for adultery.</p>
<p>- ถูกไฟเผา</p>	<p>Q 566 Punishments by heat in hell. Q 469.10 Scalding as punishment. Q 551.9 Miraculous burning as punishment.</p>
<p>- ถูกเอาหัวลงข้างล่าง</p>	<p>Q 462.2 Punishment by hanging up by the feet.</p>
<p>- เอาทอกร้อยปาก ขึ้นต้นจิว</p>	<p>Q 469 Other cruel punishments.</p>
<p>- อดอยาก, หิวโหยดื่มและ กินอาหารไม่ได้</p>	<p>Q 501.2 Punishment of Tantalus. Q 501.7 Unremittent thirst as punishment:</p>
<p>- แปลงร่างเป็นสัตว์หรือ ครึ่งคนครึ่งสัตว์</p>	<p>Q 551.32 Punishment: transfor- mation into animal.</p>
<p>- ถูกโยนไปในหลุมถ่านเพลิง</p>	<p>Q 465 Throwing into a pit as punishment.</p>
<p>- ถูกตัดหรือสับเป็นชิ้น ๆ</p>	<p>Q 429.3 Cutting into pieces as punishment.</p>
<p>- หนีไฟจากบนฝั่งลงไปในน้ำ ถูกไฟเผาและของแหลม ในน้ำตีมแทง</p>	<p>Q 562.2 Souls in hell alternately drowned and burned. A 671.2.2.2 River in hell filled with weapons.</p>
<p>- การทรมานตายและเกิด เกิด แล้วตายต่อเนื่องไม่สิ้นสุด</p>	<p>Q 501 Unremittent Torture as punishment.</p>

อนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัย	อนุภาคของสติต ทอมป์สัน
๙. สัตว์นรกถึงความพระมาลัย บอกญาติพี่น้อง	E 380 Ghost summoned. E 380 Ghost summoned by weeping. E 576 Dead man praises god.
๑๐. พระมาลัยกลับสู่โลกมนุษย์ <u>ภาคสวรรค์</u>	F 101 Return from lower world.
๑๑. สาเหตุการขึ้นสวรรค์ - ชายเข็ญใจถวายดอกบัว ๘ ดอก พระมาลัยจึงต้องการ จะนำดอกบัวนั้นขึ้นไปบูชา พระเจดีย์จุฬามณีบนดาวดึงส์ สวรรค์	F 10 Journey to upper world F 11 Journey to heaven (upper- world paradise)
๑๒. วิธีการไปเยือนสวรรค์ - เข้าจุตตณาน	F 64 Journey to upper world by keeping thoughts continually on heaven. D 2121.2 Magic Journey with closed eyes.
๑๓. พระเจดีย์จุฬามณี	A 156 Precious properties of the gods.
๑๔. พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์ - พระอินทร์สร้างพระจุฬามณี - การทำบุญกุศลของเทวดา	A 697.3 Deva world. (เช่นเดียวกับการทำบุญกุศลของเทพบุตร ๑๒ องค์)
๑๕. เทพบุตร ๑๒ องค์ เสด็จมาบูชา พระเจดีย์จุฬามณี - อานิสงส์ที่เทพบุตรเหล่านั้น ได้กระทำในอดีตชาติ - บริจาคทาน อาหาร เครื่องนุ่งห่ม	Q 143 Superior rebirth as reward. Q 172.2 Man admitted to heaven for single act of charity.

อนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัย	อนุภาคของสตีธ ทอมป์สัน
<p>๑๗. - เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - บูชาพระรัตนตรัย รักษาศีล - ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ - บำรุงต้นไม้และพระสถูปเจดีย์ - ประณิบัติพระสงฆ์ - เมาศพไม่มีญาติ 	<p>Q 33 Reward for saying of prayers.</p> <p>Q 21 Reward for religious sacrifice</p> <p>Q 45.3.1 Hospitality to monk rewarded.</p> <p>Q 20.1 Reward for service of god, hero or ascetic for a period.</p>
<p>๑๖. พระศรีอารียเมตไตรยเสด็จพร้อมเทพบุตรและเทพธิดาบริวาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - เทพบุตรและเทพธิดามีผิวกายและอาการลีลาต่าง ๆ กัน - เทพธิดาบูชาพระเจดีย์ด้วยดอกไม้ ผ้าแพรพรรณและชัชคนตรีถวาย 	<p>A 101 Supreme God.</p> <p>A 200 God of the upper world.</p> <p>A 211 God of heaven</p> <p>A 102.12 Perfect God.</p> <p>A 124.01 God with luminous countenance.</p> <p>A 136 God with unusual transportation.</p> <p>A 165 Attendants and servants of the gods.</p> <p>A 123.7 God unusual as to color.</p> <p>A 124.2 White god.</p> <p>A 125.4 Beautiful goddess.</p> <p>A 661.0.2 Music in heaven.</p>
<p>๑๗. พระศรีอารียเมตไตรยสนทนากับพระมาลัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - บารมีของพระศรีอารียเมตไตรย 	<p>V 411 Miraculous reward for charities.</p>

อนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัย	อนุภาคของสตีล ทอมป์สัน
<ul style="list-style-type: none"> - การทำบุญกุศลของชาวชมพูทวีป 	<p>V 411.5.1 man earns as much as he gave away for charity in his former life.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - วิธีปฏิบัติเพื่อจะได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย <ul style="list-style-type: none"> - รักษาศีล - ละเว้นอกุศลกรรม - ฟังนิทานพระเวสสันดรจบในวันเดียว พร้อมถวายเครื่องบูชาอย่างละ ๑ พัน 	<p>Q 21 Reward for religious sacrifice</p> <p>Q 159 Other means to reach the otherworld.</p>
<p>๑๘. ศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย</p>	<p>F 173 Otherworld land of happiness.</p> <p>F 173.1 Otherworld land of pleasure.</p> <p>F 173:2 Otherworld land of peace.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - กาลสิ้นพระศาสนา - ผู้คนประพฤตินิดในกาม อายุลดน้อยลงตามลำดับ 	<p>A 1000 World catastrophe.</p> <p>Q 240 Sexual sins punished.</p> <p>Q 241 Adultery punished.</p> <p>A 242 Incest punished.</p> <p>A 242.2 Father - daughter incest punished.</p> <p>T 415 Brother - sister incest.</p> <p>A 1320 Determination of span of life.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - ขำพินกันตายทุกหนแห่ง 	<p>A 1003 Calamity as punishment for sin.</p> <p>A 1330 Beginning of trouble for man.</p>

อนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัย	อนุภาคของสติต ทอมป์สัน
- พวกที่หนีรอดสืบสกุลต่อมา	A 1005 Preservation of life during world calamity. A 1006.2 New race from incest after world calamity.
- ผันตก ๗ วัน ๗ คืน ชะล้างแผ่นดินชมพูทวีปให้สะอาดและอุดมสมบูรณ์	A 1006 Renewal of world after world calamity.
- กำหนดฤดูกาล	A 1150 Determination of seasons.
- ผู้คนประพฤติดนอยู่ในศีลธรรมมีอายุยืนมากขึ้น	Q 145 Miraculously long life as reward.
- ต่อมาเกิดความประมาท อายุลดน้อยลง	A 1003 Calamity as punishment for sin.
- พระศรียาเรียเมตไตรยลงมาตรัส	F 167.12 King of otherworld.
- ผู้คนในศาสนาของพระองค์มีแต่ความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน	F 111.5 Land where all creatures are friendly to one another.
- พระศรียาเรียเมตไตรย	F 129 Miscellaneous otherworlds.
สั่งความพระมาลัยบอกชาวโลกให้หมั่นประกอบกุศลกรรม	F 165 Characteristics of otherworld dwellings.
	F 167 Inhabitants of otherworld.
	A 182.3.5 God advises mortal.

อนุภาพนิทาน เรื่องพระมาลัย	อนุภาคของสติต ทอมป์สัน
๑๙. พระศรีอารียเมตไตรยเสด็จ กลับสวรรค์ชั้นดุสิต	A 697.2 Tusita world. A 151 Home of the gods
๒๐. พระมาลัยกลับสู่โลกมนุษย์ - บอกชาวโลกให้ทำบุญ - กระทำชายผู้ถวายดอกบัว ๘ ดอก แก่พระมาลัยเมื่อ สิ้นชีวิตไปเกิดเป็นเทพบุตร บนสวรรค์	F 10.1 Return from upper world. E 605.3 Reincarnation: man becomes god Q 172.2 Man admitted to heaven for single act of charity.

เมื่อพิจารณาอนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัยเปรียบเทียบกับอนุภาค ของสติต ทอมป์สัน ปรากฏว่า อนุภาคที่คล้ายคลึงกันส่วนใหญ่อยู่ในหมวด A คือ อนุภาค เชียงเทพปรกัมภ์ หมวด D เกี่ยวกับเวทมนต์คาถา หมวด E เกี่ยวกับความตายและ คนตาย หมวด F เกี่ยวกับสิ่งประหลาดมหัศจรรย์ต่าง ๆ และหมวด Q เกี่ยวกับการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเป็นอนุภาคที่เด่นชัดกว่าอนุภาคอื่น ๆ ในเรื่อง ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า แก่นเรื่องพระมาลัยคือ เรื่องบาปบุญ แสดงให้เห็นผลของกุศลกรรมและ อกุศลกรรม

จากการเก็บข้อมูลเรื่องพระมาลัยที่เป็นมุขปาฐะ พบว่า ผู้เล่าทุกสำนวน^๑ จะให้รายละเอียด อนุภาคที่เป็นแก่นเรื่องตรงกันคือ ผู้ทำดีจะได้ผลดีตอบแทน คือ ได้ขึ้น สวรรค์ ส่วนผู้ทำชั่วจะต้องไปชดใช้กรรมในนรกตามแรงบาปที่ได้กระทำไว้ รายละเอียด ปลีกย่อยด้าน เนื้อหาของสำนวนมุขปาฐะจะต่างไปจาก เรื่องพระมาลัยในฉบับกลอนสวดและ ฉบับเทศนาโวหารที่เป็นลายลักษณ์ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เนื้อหาของเรื่อง

^๑ดูรายชื่อวิทยากรท้ายเล่ม

เปลี่ยนแปลงไป คือ ผู้เล่าเรื่อง” บางครั้งอาจเล่าเรื่องย่อให้สั้นลง หรือขยายความเพิ่มเติมเพื่อให้เรื่องสนุกสนาน พิศดารยิ่งขึ้น^๒ อาจสลับลำดับเหตุการณ์ เช่น เล่าภาคสวรรค์ก่อนแล้วจึงเล่าเรื่องภาคนรก บางครั้งอาจนำอุภาคเรื่องอื่นมาใส่ปนกัน หรือเล่าความลับสน เป็นต้น” และยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนแปลงไป เช่น การเปลี่ยนสถานที่ เมื่อนิทานเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง เปลี่ยนแปลงเวลาจากกาลเวลาหนึ่งไปสู่อีกกาลเวลาหนึ่ง นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และจุดประสงค์ในการเล่าอีกด้วย

ดังนั้นการนำอุภาคนิทานพื้นบ้านส่วนต่าง ๆ มาศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับคชนิทานสากลจึงเป็นวิธีที่ช่วยให้เราเห็นแก่นแท้ของนิทานเรื่อง พระมาลัยชัดเจนขึ้น ดังที่ วอลเตอร์ แอนเดอร์สัน ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎการอนุรักษ์ตนเองของนิทานว่า ข้อมูลนิทานมีความเปลี่ยนแปลงทุกขณะ แต่ท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงนั้น แก่นเรื่อง (หรืออุภาคนิทานสำคัญที่ประกอบกันเป็นเรื่อง) จะยังคงปรากฏให้เห็นเด่นชัดอยู่เสมอ^๓

---

^๑สรุปความจากความเห็นของอัลเบิร์ต ลอร์ด อ้างถึงในศิริพร สุตะฐาน, "รวมเกียรติ: ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน," วิทยานิพนธ์ปริกฤษณมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒, หน้า ๒๗.

^๒ส่วนเทคนิคปฐกวีนิพนธ์ที่เป็นมุขปาฐะ มีการแทรกเกร็ดต่าง ๆ ประกอบตามสมัยนิยม

^๓จากการสัมภาษณ์วิทยากรบางท่าน เช่น นายเกีย จูมะตินันท์ วิทยากรชาวเพชรบุรี เล่าถึงการให้พระมาลัย ปรากฏว่าเรื่องดังกล่าวไม่มีใครเคยได้ยินได้ฟังหรือรู้เรื่องเลย และวิทยากรอีกท่านหนึ่งที่จังหวัดนนทบุรี เล่าประวัติพระมาลัยว่าเป็นบุตรของหญิงขายดอกไม้ในตลาดซึ่งตั้งท้องเพราะดื่มน้ำจากโพงไม้แดงเข้าไป ซึ่งข้อมูลนี้คลาดเคลื่อนจากฉบับลายลักษณ์ทุกสำนวน

^๔Stith Thompson, The Folktale, p. 5. (เก็บความ)

^๕สรุปความจากความเห็นของวอลเตอร์ แอนเดอร์สัน อ้างถึงใน ศิริพร สุตะฐาน, เรื่องเดิม, หน้า ๔๖.